

Dušan Šlosar: Otisky*

Bohemista univ. prof. dr. Dušan Šlosar působil po léta na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a zabýval se zejména historií češtiny a dialektů. Kromě vysoce ceněných monografií o slovtvorném systému našeho jazyka uveřejnil dlouhou řadu studií a statí s lingvistickou problematikou. Široké veřejnosti je znám jako autor dvou populárně naučných publikací, totiž knížek *Jazyčník* a *Tisíciletá*. K nim letos přibýly *Otisky*. Jde o soubor šedesáti abecedně seřazených krátkých příspěvků o různých slovech, v nichž se najdou otisky – svědectví o jejich původu a historii.

Výklady o původu slov, výklady etymologické, patří nepochybně k nejzajímavější čtbě z celé lingvistiky, v etymologických slovnících se dá číst jako v beletrii. Když k tomu připočteme osobitou Šlosarovu formu (krátké stránkové, maximálně dvoustránkové eseje), přesné formulace, nejednu vtipnou poznámku, humornou aktualizaci, dokonalý styl, dostáváme čtbu, u které se člověk poučí, ale zároveň se ani vteřinu nenudí. Je třeba zdůraznit, že Šlosarův beletristický styl nikde není na úkor přesnosti.

Jen zřídka autor píše o jediném slově, většinou se v jeho člancích vychází z pojednání o původu a historickém vývoji nějakého výrazu a k němu se připojuje výklad o jeho zařazení do obecných vývojových souvislostí. Čtenář se doví, odkud jsme nějaké slovo přejali (např. slovo *žůžo* z romštiny, slovo *muškát* z arabštiny, slovo *varhany* prostřednictvím němčiny z latiny, u *louhny* jde o výpůjčku z němčiny, u *melouch* zase z jidiš), ale navíc zde najde obecnější informaci o přejímání z příslušných jazyků, a to jak o přejitých dávných, tak o těch nejnovějších. V knížce se počítáme také o slovech z brněnského argotu, z tzv. plotny, např. *hokna*, *bomzovat*, *špíznot*, ale i o slovech zděděných z praslovanštiny (*housle*, *buben*) a z nářečí (*koště*, *haluška*).

U těch posledně jmenovaných Šlosar informuje i o jejich geografickém rozšíření; nejnovější nářeční difference nachází např. u slova *biják* (Čechy) x *kino* (Morava), *divan* x *otoman*.

Mohu vás ujistit, že při čtbě každý zažije nejedno překvapení. Kdo by to řekl, že slova

štěstí, *smrt*, *zboží* mají něco společného, totiž stejnou předponu, která jim dodává význam něčeho příznivého? Dováme se, že *smrt* byla původně označením šťastné hodinky smrti, na rozdíl od slova *mor*, označujícího nešťastný konec života, slovo *štěstí* mělo význam příznivý úděl, výraz *zboží* (původně v podobě *sbožie*) znamenalo majetek přinášející dobro. Každé heslo zpracované v knížce je zajímavé, a to zejména tím, že v něm autor odhaluje často i složitě cesty slov do naší mateřštiny (např. z latiny přes němčinu) a případný proces jejich modifikace (např. *Řezno* jsme vytvořili komplikovanými hláskovými procesy z *Regina*).

Upozorňuji zde aspoň na slovo *melouch* (zde je vypsán celý proces přejímání z jidiš a z hebrejštiny), na slovo *kamélie* (podle brněnského rodáka jezuita G. J. Camela), na výraz *pralinky* (podle kuchaře francouzského maršála du Plessis-Praslina), na slovo *výfuk* (překladem německého technického termínu), na jméno slavného závodníka *Loudy*, vlastně *Loudy* aj.

Jsem si jist, že při čtbě Otisků nikdo nebude zívát, každý se bezbolestně poučí. Knížka je opravdu čtivá a mohu ji odpovědně všem doporučit.

J. BALHAR

* Dokořán, Praha 2006, S. 116

Études romanes de Brno, ročník 2005 (L26)*

Sborník *Études romanes de Brno*, ročník 2005, obsahuje dvanáct studií věnovaných již tradičně nejrůznějším oblastem románských jazyků a literatur. Celá polovina z nich se zaměřuje na lingvistické problémy francouzského jazyka. V druhé polovině článků pak nalezneme dva z oboru francouzské literatury a po jednom z italské a španělské literatury i z italské a španělské jazykovědy.

Úvodní článek Petra Kylouška se jmenuje prostě: *Jiří Šrámek*. Vychází u příležitosti 70. narozenin tohoto významného profesora francouzské literatury, uznávaného specialisty zvláště v oblastech fantastické literatury období romantismu a nového románu. Jeho přínos pro zdejší katedru románských jazyků, ale

i pro všechny, kteří se s ním v roli studentů či kolegů setkali nebo nadále setkávají, je představen ve stručném životopisu a ve výběru jeho publikační činnosti. Docent Kyloušek si všímá faktu, že i období, kdy se profesor Šrámek z ideologických a politických důvodů nemohl plně věnovat svému oboru (nejen francouzské, ale i rumunské literatuře), bylo pro jeho budoucí kariéru přínosem. Vyzdvihuje rovněž jeho morální kvality a otevřenost.

Dvojici francouzských literárních studií tohoto ročníku doplňuje zamyšlení Petra Dyrtra nad otázkami konceptu postmoderny v literatuře, který potřebuje – jako vše poměrně nové – důkazy své užitečnosti (*De la relecture du moderne vers l'écriture du postmoderne*). Studijním materiálem se mu stávají hlavně romány Jeana Échenoze *Le Méridien de Greenwich* a *Lac*. Staví se do role postmoderního čtenáře, který v literární moderně hledá především rozměr sebereflexe autora a způsob, jakým s ním francouzský romanopisec nakládá. Échenoz si v detektivních příbězích hraje s literárními pravidly, skládá svá díla jako puzzle a sebe zafazuje mezi literární postavy.

Literární bádání se v článku Atheny Alchazidu přesouvá jen o několik desítek let vpřed, ale jsme tentokrát ve Španělsku. Autorka ve studii *Las raíces del tremendismo español* představuje směr, který se zrodil spolu s románem Camila José Cely *Rodina Pascala Duarte*. Klade si otázku, zda je tremendismus samostatný literární směr nebo jde-li pouze o fenomén v rámci realismu. Lze v něm sice nalézt prvky podobné existencialismu (úzkost, beznaděj, pesimismus, fatalismus), ale násilné chování postav, hrůzné činy, kterých se v zoufalství z bída a sociální nejistoty dopouštějí, mohou být základem nové estetiky románové tvorby tohoto období.

Poslední literární studie patří do italské literatury. *Il giardino ferrarese di Giorgio Bassani* Zuzany Bártové přispívá k analýze díla Giorgia Bassaniho. Jeho román *Zahrada Finzi Contiů* přináší symboliku izolovaného prostředí za zdí zahrady a s ní analogicky i osudy židovské buržoazie z Ferrary za války. Mikrokosmos zahrady zahrnuje celou šíři témat Bassaniho děl, v nichž se ožívují příběhy zapomenutých postav a na stránkách knih zůstávají pro „věčnost“.

Francouzské lingvistické články otevírá Ladislava Miličková svým příspěvkem *La place de la stylistique dans la linguistique française contemporaine*. Zabývá se problematikou definice termínů „stylistika“ a „styl“ v současné francouzské lingvistice. Teprve od 80. let minulého století se datuje opravdový zájem o tuto disciplínu. Autorka shrnuje výsledky odborníků (např. Cressota, Spitzera, Ballyho, Moliniého, Genetta a dalších), upozorňuje na specifika jejich teorií. Nezapomíná ani na vliv Pražského lingvistického kroužku v čele s Jakobsonem nebo na metody sociolingvistiky, které se do současných závěrů rovněž promítají, a dotýká se rovněž tématu textové lingvistiky a jeho vztahu ke stylistice.

Druhým lingvistickým tématem jsou neologismy ve francouzském jazyce v období druhé poloviny 18. století od Jaroslava Štichauera (*La neologie du citoyen Mercier*). L.-S. Mercier vydal v roce 1801 dílo *Néologie ou Vocabulaire de mots nouveaux*. V první části svého příspěvku autor shrnuje historii obohacování slovní zásoby novými výrazy, upozorňuje zvláště na tři důležitá kritéria: nutnost, eufonii a analogii. Druhou část pak věnuje konkrétním příkladům tvorby nových slov podle Merciera, která vznikají na svou dobu velmi odvážným způsobem.

Bohdana Librová nás přenáší do doby středověku. Zabývá se vyhledáváním, motivací a uplatňováním obrazných vyjádření z *Románu o Lišákovi*. Ve svém článku *Une contribution à la description lexicologique des locutions françaises médiévales: confession renart* se věnuje spojení „lišákova zpověď“, které získalo obecnější platnost a lze je v některých dalších dílech nalézt ve významu „pokrytecká zpověď“. Autorka nejprve uvádí do středověkého chápání vyznávání vin před knězem, velice detailně analyzuje celý postup lexikalizace tohoto slovního spojení a dále i jeho proměny z pohledu diachronického.

Na zvláštnosti kanadské mluvené francouzštiny upozorňuje článek *Quelques spécificités propres au québécois* Zdeňky Schejbalové. Jako výchozí materiál slouží autorce seriál *Jasmine* (1996), bohatý na dialogy a spontánní používání hovorového jazyka. Autorka charakterizuje oblasti fonetické, morfologické, syntaktické i lexikální a sleduje hlavní rozdíly

mezi mluvenou francouzštinou přímo ve Francii a jazykem v Kanadě.

Problémem existence slovesného vidu ve francouzštině se zabývá Zuzana Honová v článku *L'aspect verbal, une catégorie ou non?* Podle ní je otázka vidu podceňována a koncepce vidu v neslovanských jazycích zatím nebyla jednoznačně vyřešena, lingvisté na vid nahlížejí z různých úhlů, ale jejich teorie se velmi liší, někdy si i protičeří. Konstatuje, že z morfologického hlediska vid v románských jazycích neexistuje, ale lze jej vyjádřit kombinací různých jiných prostředků, sémanticko-lexikálních či syntaktických.

Alena Podhorná-Polická si všímá nových výrazů v jazyce mladých Čechů a Francouzů (*Les sources de la néologie et de l'expressivité lexicale dans le „lexique marqué“ des jeunes tchèques et français*). Článek spadá do oblasti argotologie či lexikální sociolingvistiky, shrnuje výsledky výzkumu hovorového jazyka ve třech různých prostředích (střední školy v Paříži, v Yzeure a v Brně) a srovnává je. Srovnávaný materiál označuje jako „příznakové lexikum“ a zkoumá jeho cirkulaci, jakési vzájemné pronikání v rámci „sítě“, tedy z výchozího prostředí (rodina, média, zájmové skupiny aj.) do skupiny mladých a dále zpět do výchozích, respektive cílových skupin. Podle stupně přizpůsobení se „novému“ jazyku pak mladé dělí do šesti kategorií.

Španělskou jazykovědu zde tentokrát prezentuje Petr Stehlik a jeho článek týkající se jazyka reklamy *Lengua y sociedad de consumo. La influencia de los valores socio-culturales en el léxico de los anuncios publicitarios*. Autor si všímá, na jaké stránky lidského vnímání působí reklamy a tzv. masová kultura, jakých výrazových prostředků využívají, aby dosáhly co nejlepšího pozitivního efektu. Analyzuje několik stereotypů reklamních sloganů a jejich konotací a pouze okrajově se zmiňuje o důležité roli vztahu mezi textem a obrazem, který je nedílnou součástí reklamy.

Závěrečná studie sborníku je z italské jazykovědy a jmenuje se *Alcune considerazioni sulla soggettività nella modalità dell'enunciato*. Autorka Eva Klímová studuje modalitu výpovědi definovanou také jako gramatikalizaci subjektivních postojů a názorů mluvčího. Rozhodujícím faktorem subjektivity je komunikativní situace a strategie. Na subjektivní výpo-

věď má vliv ale také slovesný způsob a kategorie osoby.

V závěrečné rubrice lze i tentokrát nalézt upozornění na zajímavé tituly související s románskými jazyky či literaturami, autory tentokrát jsou Dagmar Pichová, Marie Voždová (2) a Milada Malá.

V. BAKESOVÁ

* Masarykova univerzita, Brno 2005, 136 s.

Jan Šmarda a kol.: Metody molekulární biologie*

V několika posledních letech se na trhu český psané odborné a populárně-vědecké literatury objevila řada kvalitních publikací pojednávajících o obecné, molekulární, buněčné i evoluční biologii. Českému čtenáři, především studentovi, se tak dostává zdroj poučení za přijatelnou cenu, jako doplněk zahraničních monografií.

Dramatický nárůst poznatků, jehož jsme svědky, závisí na sofistikované technické základně, která se stává běžnému adeptu biologických věd do značné míry nepřehlednou, ba nepřístupnou. Co by tedy mohl náš student považovat za citelný nedostatek, je absence snadno dostupných publikací shrnujících a zpřístupňujících metodické postupy používané v současných biologických disciplínách. Chybí nám česky psané monografie typu „Molecular Biology“ (P. Turner, A. Mc Lennan, A. Bates, and M. White), vydávané v řadě Bios Instant Notes (Taylor and Francis, New York, USA, Abington, UK).

Přijemným překvapením je proto učebnice *Metody molekulární biologie*, kolektivu autorů, Jana Šmardy, Jiřího Doškáře, Romana Pantůčka, Vladislavy Růžičkové a Jany Koptíkové (s odbornou recenzí J. Fajkuse, E. Sýkorové a L. Fajkusové). V devíti kapitolách jsou popsány postupy purifikace a separace nukleových kyselin, manipulace s nukleovými kyselinami, klonování DNA, fyzikální mapování DNA a genomu, sekvencování DNA, amplifikace nukleových